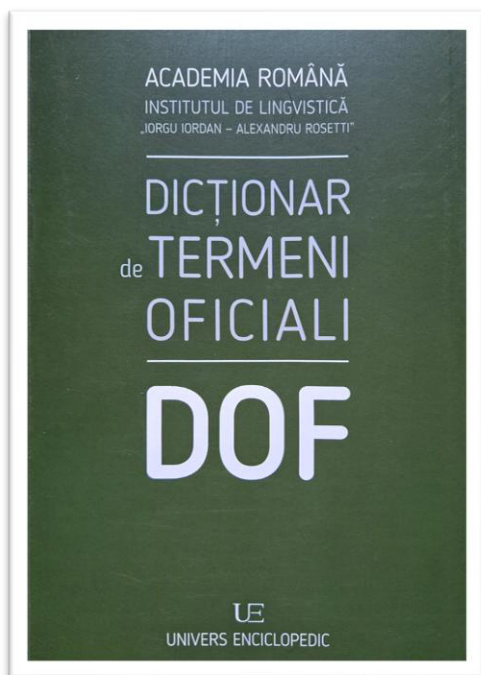

Ioana VINTILĂ-RĂDULESCU (coordonator), *Dicționar de termeni oficiali din limba română actuală*, Univers Enciclopedic Gold, București, 2022, 624 p., ISBN 978-606-096-074-4

În anul 2022, editura bucureșteană Univers Enciclopedic Gold publică *Dicționar de termeni oficiali din limba română actuală*, o lucrare foarte utilă și necesară a cărei apariție a fost motivată și de faptul că „în România continuă să nu existe, spre deosebire de alte zone ale lumii (precum Catalonia în Spania, Franța⁴, Québec în Canada etc.), o preocupare oficială consecventă pentru normarea terminologiei diverselor domenii.” (p.11)

Lucrarea a fost elaborată, în cadrul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan-Alexandru Rosetti” din București al Academiei Române, de

către un grup de lingviști⁵, sub coordonarea doamnei profesoare Ioana Vintilă-Rădulescu.

⁴ „În Franța, de exemplu, termenii și definițiile lor sunt oficializați prin acte normative speciale de tipul «arrêté», având ca obiect exclusiv normarea succesivă a câte unui grup de termeni dintr-un anumit domeniu și publicate, ca orice act normativ, în *Journal officiel de la République Française*. În România nu există organisme specializate care să aibă ca misiune proprie crearea și impunerea de termeni care să se folosească în diverse domenii și obligația generală de a se conforma acestor norme cel puțin în textele administrației și ale instituțiilor statului. Într-o anumită măsură, acest rol este îndeplinit mai mult sau mai puțin accidental de glosarele de terminologie etc. elaborate de instituția numită actualmente Asociația de Standardizare din România.” (p.11)

⁵ Colectivul care a participat la elaborarea DOF este alcătuit din cercetători, membri ai Departamentului de limbi romanice al Institutului: Cristian

În volum, lexemul *termen* se referă la „cuvinte, sintagme și abrevieri, dar nu și elemente care nu sunt de natură lexicală (precum simbolurile).” (p.17).

Termenii excerptați și ordonați alfabetic sunt „oficializați prin legislație”, iar în acest scop, au fost examinate

„legile adoptate în primele două decenii de după revoluția din 1989 (anii 1990-2009) când s-au pus bazele noii legislații, caracterizate printr-un spirit preponderent diferit de al celei anterioare⁶ anului 1990. [...] Nu avem deocamdată în vedere și celelalte categorii de acte normative în afară de legi, pentru a nu mări în mod nemăsurat inventarul termenilor cu care operăm. Nu se iau în considerație legile abrogate până în anul 2009 inclusiv. În cazul legilor care au suferit modificări și/sau completări, se ține seama de ultima lor versiune dinainte de 2009, fie că a fost republicată cu amendările respective, fie că acestea au rămas în continuare consemnate separat.” (p.17).

De asemenea, se fac precizări în legătură cu statutul unor termeni:

„Proiectul nostru se bazează pe faptul că atât în legislația internă, cât și în acordurile internaționale ratificate prin lege de Parlamentul României, se precizează de cele mai multe ori (într-o secțiune distinctă, plasată de obicei la început, mai rar, la sfârșit, eventual în anexe, sau / și în cuprinsul anumitor articole) accepțiile în care sunt folosiți principalii termeni cu care se operează în textul respectiv. Aceștia nu aparțin, evident, numai și nici măcar în principal domeniului juridic, ci celor mai variate aspecte ale realității la care se referă legile în cauză. În virtutea folosirii și a definirii lor în texte de lege, acești termeni dobândesc un caracter oficial în forma și în accepțiile cu care sunt utilizați în aceste acte normative. Opțiunea noastră pentru legislație ca sursă de termeni oficiali a fost determinată deci de obligativitatea legilor (în opoziție cu caracterul facultativ, în viziunea actuală, al standardelor)”. (p.17)

Aranghelovici, Ana-Maria Barbu, Iulia Barbu Comaromi, Teodora Codiță Toroipan, Emanuela Dima, Ana Iorga Mihail, Florin Negruțiu, Mariana Neț, Nicoleta Petuhov.

⁶ În elaborarea dicționarului se face „abstracție de legislația românească de până în 1989 [...], nu numai că luarea ei în considerație ar mări exagerat volumul faptelor supuse analizei, ci mai ales pentru că actele normative de după 1989 folosesc o terminologie parțial diferită sau alte accepții ale unor termeni decât în trecut.” (p.17)

Structural, dicționarul propriu-zis este precedat de o listă de *abrevieri* și semnificația acestora, nefiind incluse aici abrevierile care figurează în DOOM sau în DEX la locul lor alfabetic și abrevierile curente ale unităților de măsură.

Totodată, sunt enumerate domeniilor în care se folosesc termenii explicați în dicționar și se fac observații importante referitoare la *valoarea semnelor speciale*, la *valoarea semnelor pentru indicarea pronunțării*, fiecare situație fiind exemplificată corespunzător.

Urmează o *Introducere*, semnată de coordonatorul volumului, bibliografia utilizată și, foarte utilă pentru cititori, secțiunea care oferă *explicații privind structura dicționarului*, organizată în 12 puncte: *lista de cuvinte, cuvintele-titlu, indicațiile de pronunțare, indicațiile gramaticale, indicațiile de domeniu, definiția, notele, indicațiile de uz, abrevierile, componenta corectivă, sursele și trimiterile*.

Secvența intitulată *Natura și forma termenilor definiți în legislație* include o serie de observații privind particularitățile termenilor incluși în dicționar, mulți dintre acești fiind

„recurenți, iar definițiile lor în legi diferite concordă într-adevăr, în mare, pentru unul și același termen. Sunt totuși cazuri în care în legi diferite s-a optat pentru termeni parțial diferiți, cf. **profesii libere** (Legea 5/2004), dar mai frecvent **profesii independente** (Legea 6/1995).” (p.12)

O categorie aparte de termeni definiți în legislația românească și în acordurile internaționale este reprezentată de

„numeroase cuvinte și mai ales sintagme de uz general, dar și altele care nu se regăsesc în dicționarele uzuale ale limbii române, deloc sau cel puțin nu cu valorile gramaticale și cu sensurile definite într-o lege sau alta.” (p.13)

Alți termeni sunt cei prezenți în „mai multe texte legale și care au dobândit un sens mai general și o anumită circulație în presa scrisă și audiovizuală și în limbajul politic actual”. Pentru aceste situații, se propune includerea acestora „în dicționarele generale, cel puțin unul dintre cuvintele principale din componența lor”, cu eliminarea

„determinărilor circumstanțiale legate de o lege sau alta, reținându-se numai notele general valabile ale unor termeni ca *accident nuclear, acord-cadru* (devenit foarte frecvent), *cheltuieli eligibile* (folosit, printre altele, în diverse «aplicații» pentru subvenții), *conflict de interese* (curent în limbajul politic și publicistic), *drepturi de proprietate intelectuală, gaze cu efect de seră, ordonator de credite* (frecvent în domeniul financiar-contabil), *reabilitare* (folosit frecvent în sintagma *reabilitare*

termică a clădirilor), transportator, uraniu îmbogățit, valuta liber convertibilă (termen mai vechi).” (p.13)

Sunt menționate și creațiile adhoc care lipsesc din dicționare, de tipul:

*„transfrontieră² (deplasare ~ «orice mișcare a deșeurilor periculoase»), deși în titlul convenției se utilizează perifriza *peste frontiere* (Legea 6/1991) [...] sau *transfrontiere* (poluare atmosferică ~, chiar în titlul unei convenții: Legea 8/1991). [...] În prezent, în alte contexte este mai uzual adjectivul sinonim *transfrontalier* (cf. *colaborare transfrontalieră* etc.), absent însă, și el, din dicționare.” (p.13)*

O altă situație este cea a termenilor definiți în legislație și reprezentați în dicționare prin omonime aparținând altor părți de vorbire. De pildă, termenii rezultați prin substantivizări neatestate în dicționare din adjective prezente acolo:

*„Astfel, cuvântul *național*, care în dicționare este numai adjectiv, este folosit frecvent în legislație și ca substantive, însemnând, de regulă, «toate persoanele fizice care au cetățenia unui stat contractant și toate persoanele juridice sau alte entități constituite pe baza legilor în vigoare într-un stat contractant». (Legea 9/1992).[...] Această valoare este calchiată după limbile din care s-au tradus textele în cauză.” (p.13)*

Un alt exemplu este

*„mult mai vechiul și mai folositul substantiv *oficial*, care, de asemenea, lipsește din unele dicționare, unde este înregistrat numai adjectivul corespunzător: el apare în legislația din domeniul sportului cu sensul «persoană care reprezintă o autoritate, membru al unei comisii, arbitru, observator, antrenor, [...] responsabil tehnic, medical ori administrativ din cadrul federațiilor, ligilor, asociațiilor județene și cluburilor, acreditată sau, după caz, autorizată în funcția ori poziția pe care o deține (Legea 4/2008). [...] Cf. și *primitor* «subiectul care beneficiază de realizarea unui transplant» (Legea 2/ 1998), care în dicționare este de asemenea numai adjectiv”. (p.13)*

Ultima situație identificată este reprezentată de substantive care, deși au singular,

*„apar adesea în definițiile din legislație fie la forma de plural (de multe ori mai frecventă), fie la cea de singular, cf. *venituri* «sumele produse de o investiție» (Legea 3/1994) [...] și *venit* [...] «sumă produsă de/sau obținută dintr-o investiție, incluzând profituri, dividende, dobânzi, sporuri de capital, redevențe, onorarii pentru management și asistență tehnică, plăți legate de drepturi de proprietate intelectuală și toate celelalte venituri legale» (Legea 6/1994)”. (p.13)*

Analizând legislația românească, se constată preferința pentru *definițiile de explicare; definițiile de introducere* „pot fi considerate cele care privesc termenii nefolosiți în limbajul curent și neînregistrați în dicționare” (p.14). În legislația românească actuală, termenii primesc „definiții mai lungi și mai complicate decât, de regulă, în dicționarele de limbă și chiar decât în dicționarele terminologice”, explicația fiind, cel mai probabil, intenția inițiatorilor actelor normative „de a evita orice echivoc (și fără a consulta Academia Română).” (p. 14)

În ceea ce privește *tipologia definițiilor* utilizate, sunt enumerate următoarelor tipuri:

a. *definiții „clasice”, prin gen proxim și diferență specifică*

ex. *investitor*: „[gen proxim] orice persoană fizică sau juridică a unei părți contractante care [diferență specifică] a efectuat, efectuează sau se obligă să efectueze investiții pe teritoriul celeilalte părți, în conformitate cu legislația acesteia din urmă.” (Legea 3/1994)

b. *definiții generice*

ex. *venit*: „suma produsă de/sau obținută dintr-o investiție (Legea 6/1994)

c. *unele definiții, fără a fi circulare, reiau termenul definit, deoarece adaugă diverse precizări.*

ex. *navă*: „orice tip de navă exploatată în mediul marin [...]” (Legea 6/1993)

d. *unele definiții privesc simultan doi termeni corelați:*

ex. *persoană fizică / persoană juridică*: „desemnează orice persoană fizică, care are cetățenia Republicii Moldova sau a României în conformitate cu legislația în vigoare, cât și, respectiv, orice persoană juridică constituită conform legislației fiecăreia dintre părțile contractante și care are sediul central în Republica Moldova și, respectiv, în România.” (Legea 3/1994)

e. *definiție prin enumerarea elementelor componente ale termenilor definiți*

ex. *impozite pe venit*: „toate impozitele stabilite pe venitul total ori asupra elementelor de venit, inclusiv impozitele pe câștigurile provenite din înstrăinarea bunurilor mobile ori imobile.” (Legea 5/1992)

f. *definiții obținute prin enumerarea elementelor pe care termenii în cauză le exclud, dar nu exclusiv în termeni negativi:*

ex. *trafic internațional*: „orice transport efectuat cu o navă, aeronavă sau autovehicul [...], cu excepția cazului când respectivul transport se realizează numai între locuri situate în celălalt stat contractant. (Legea 9/1992)

g. definiții complexe care cuprind enumerarea atât a elementelor pe care le includ, cât și a celor pe care le exclud termenii definiți

ex. *consum*: „producția plus importurile, minus exporturile de substanțe controlate.” (Legea 9/2001)

h. definiții care cuprind (și) trimiteri la alte articole, anexe, tabele, alte acte normative, reglementări internaționale etc.

ex. *categorii eligibile*: „categoriile 1,2,3 și 4 stabilite în tabelul de la paragraful 1 din anexa nr. 1 la acest acord. (Legea 1/2001, Anexa 6)

i. accepțiile unor termeni pot diferi, cel puțin parțial, între diversele acte normative și chiar în limitele aceluiași text, dacă se referă la state diferite.

Ex. *investitor*: „**Cu privire la România**: orice persoană fizică având cetățenia română, în conformitate cu Constituția României. [...] **Cu privire la Danemarca**: persoane fizice având statutul de naționali, în conformitate cu legislația sa.[...] (Legea 7/1995).”

Se fac mențiuni referitoare la mijloacele prin care se introduc definițiile din legi: utilizarea anumitor verbe, mai mult sau mai puțin sinonime, la forma afirmativă și/sau negativă („nu cuprinde”), folosirea modului indicativ, a timpului prezent / viitor („expresia va fi considerată că nu include”):

Ex. Termenul *are înțelesul; este/sunt; este considerat(ă) ca fiind; desemnează; se referă; include;*

mai rar, se folosește și modul gerunziu: „*expresia poluant atmosferic fiind înțeleasă în același sens.*”

În cazul definirii unor termeni la plural, s-a observat existența unor dezacorduri, verbul introductiv fiind tratat ca impersonal singular:

„prin artiști interpreți [...] se înțelege actorii, cântăreții, muzicienii, dansatorii și alte persoane.” (Legea 8/1996)

Din analiza termenilor folosiți în definițiile din legi, se observă absența din dicționarele curente a termenilor împrumutați recent, deși au devenit foarte frecvenți. Un exemplu este *broker*:

„o întreprindere a unui stat contractant nu se consideră că are un sediu permanent în celălalt stat contractant numai datorită faptului că își exercită activitatea în acel celălalt [sic] stat prin intermediul unui broker (Legea 9/1992).”

O situație similară apare și în cazul lui *goodwill*, rămas neexplicat în legislație:

„**goodwill** [gudūil] s.n., art. *goodwillul* 1. Bună reputație a unei companii, 2. Fond de comerț, 3. Suprabeneficiu, 4. Privilegiu la transmiterea / transferul unei firme, 5. Clientelă comercială, vad, 6. Activ necorporal evidențiat atunci când se cumpără/ vinde o afacere.” (p.16)

Alături de cuvintele străine neadaptate (v. *broker, goodwill*), în definițiile din legislație apar și

„împrumuturi adaptate sau formații din elemente românești care lipsesc din dicționare sau la care nu apar sensuri uzuale actualmente, în care sunt utilizați în legislație, ca *acțiune în anulare, box-palte, codomie, consumabile, fibră optică, părți sociale, promoțional, socioeconomic, subparagraf, utilități ș.a. .*” (p.16).

Totodată, s-a observat că, pentru unii termeni înregistrați în dicționare, nu sunt menționate unele accepții și sintagme utilizate în legislație:

„*agent economic* (sintagmă omisă, deși sub AGENT apar *agent diplomatic, agent de transmisiuni, agent provocator, agent secret*); răspânditul termen *răspundere limitată, societate cu ~*, care nu apare s.v. LIMITAT, RĂSPUNDERE sau SOCIETATE (deși sub ultimul cuvânt-titlu figurează sintagma, mult mai rară, *societate în nume colectiv*).” (p.17)

În concluzie, DOF este o lucrare foarte utilă tuturor celor care, prin specificul profesiei, utilizează termenii înregistrați și explicați în dicționar; cartea contribuie la dezvoltarea terminografiei și a lexicografiei în limba română, deschizând perspective noi de cercetare determinate și de extinderea ulterioară a legislației.

Oana CENAC
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați